

Teorie jazyka, což je název dalšího oddílu Slomského práce, ve mně vzbuzuje největší pochybnosti. Popper v podstatě žádnou teorii jazyka nevytvořil, i když se samozřejmě v souvislosti s věděním a vědou jazykem zabývat musel. Z těchto zmínek konstruuje Slomski představu souborného názoru Poppera na jazyk. Skutečnost, že s tím měl potíže, dokumentuje i pohled do jeho poznámkového aparátu, který se poněkud liší od aparátu k jiným kapitolám. I když v něm nalezneme poukazy na Poppera a práce o něm, velké místo v něm zaujímají odvolávky na obecné práce o filozofii 20. století. V samotném textu pak dominuje výklad základních problémů teorie jazyka. Nicméně v závěru kapitoly Slomski správně upozorňuje na to, že pokusy zařadit Poppera do analytické filozofie jsou chybné. Domnívá se však, že jistá podobnost mezi Popperem a filozofií jazyka existuje.

Následující kapitola (Mezi vědou a ne-vědou) vychází ze skutečnosti, že Popper do svého světa 3 zařazuje daleko více objektů než jsou jen vědecké teorie či otázky spojené s vyslovenými hypotézami. Sám Slomski se soustřeďuje na problematiku vztahu vědy a umění, které podle Poppera do této oblasti nepochybně patří. Kapitola rozvíjí především úvahy, jakým způsobem se věda umění podobá a jakým se od něj liší, přičemž na rozdíl od Poppera, který zdůrazňoval zejména podobnost těchto dvou oblastí duchovního života lidí, podobnost spočívající v tom, že obě jsou závislé na lidské tvořivosti, podle Slomského je třeba vzít na vědomí i jejich rozdíly. Ty se vztahují zejména k pojetí skutečnosti a dále k poměru mezi tvůrcem a odběratelem ve vědě a v umění. Vědecké teorie podle něho nemají charakter komunikátů, protože cílem vědce není vypovídání pravdivých tvrzení o světě, nýbrž pouze hledání takových tvrzení.

Trochu mimo hlavní proud problematiky rozebírané ve Slomského knize je předposlední kapitola věnovaná Popperově teorii politiky. Autor je přesvědčen, že některé základní myšlenky týkající se demokracie ve společnosti, možnosti otevřené diskuse a použití metody pokusů a omylů mají souvislost s tím, s čím se Popper setkal v praxi vědeckého bádání. Odmítá však představu, že by tu šlo o pouhou aplikaci těchto metod. Na to je podle něj Popper v politice příliš velkým pragmatikem a na rozdíl od přírodních věd zdůrazňuje, že při řešení společenských problémů je třeba vycházet od jednotlivce.

Poslední kapitola (Metafilozofie) se zabývá Popperovými názory na roli filozofie. Slomski poukazuje na skutečnost, že Popper chápal filozofii zejména z hlediska „praktických“ potřeb. Příliš si necenil rozpracování „autentických“, zejména metafyzických filozofických problémů, ale zdůrazňoval, že role filozofie se objevuje zejména tehdy, když v praxi všedního života nebo v praxi vědecké narážíme na otázku, kterou v dané oblasti nemůžeme vyřešit prostředky, jež jsou této oblasti vlastní. Ve 20. století byla takovým problémem především věda. Popperova filozofie je obranou širace chápaného racionalismu proti iracionalismu. Slomski dále řeší otázku vztahu Poppera k pozitivismu a k analytické filozofii. Přestože Popper obojí kritizoval, nacházíme v jeho filozofii ohlas problémů, jimiž se tento významný proud filozofie minulého století zabýval.

Jak napsala v recenzi na Slomského práci A. Motycka, kniha může sloužit jako úvod do studia zejména mladým lidem, kteří se chtějí blíže seznámit s Popperovou filozofií. Domnívám se, že je užitečné, že autor ukázal na různé problémy, které jsou s Popperovou filozofií spjaty, a nedělá z Poppera idol určený k obdivování. Jako každá velká postava v dějinách filozofie Popper především nastoloval otázky, ačkoli to z jeho způsobu dikce není vždy na první pohled patrné. Ostatně, i podle jeho vlastního názoru lze plodnost teorie hodnotit právě na základě toho, kolik dalších otázek umožňuje položit.

Ivana Holzbachová

Jaroslav Opat: *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*, Praha: Ústav T. G. Masaryka 2003, 534 s.

Jaroslav Opat patří k našim nejvýznamnějším znalcům T. G. Masaryka. Prokázal to už ve své monografii *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882–1893*, která vyšla nejprve v samizdatu (1985), potom v roce 1987 v Kolíně nad Rýnem v nakladatelství Index a konečně v roce 1990 v pražském nakladatelství Melantrich. Už v této knize spojil zdařile Masarykův životopis osobní, politický

a vědecký. Svou detailní znalost masarykologické problematiky uplatnil i v dalších pracích – například v souboru *Masarykiana a jiné studie* nebo v práci *T. G. Masaryk – Evropan a světoobčan*. V devadesátých letech minulého století se Jaroslav Opat jako ředitel Ústavu T. G. Masaryka a Masarykova ústavu AV ČR, předseda redakční rady Spisů TGM i organizátor řady mezinárodních konferencí věnovaných Masarykovi rozhodujícím způsobem zasloužil o obnovu a rozvoj masarykologického bádání v naší republice i v zahraničí.

Přírodným vyvrcholením Opatova zájmu o Masaryka je monografie *Průvodce životem a dilem T. G. Masaryka* s podtitulem *Česká otázka včera a dnes*. Práce je rozčleněna do tří oddílů (Před Velkou válkou, Ve válce a Tvůrce demokracie) a uzavírá ji celkové hodnocení Masarykovy osobnosti a díla s názvem *Demokrat humanista*. Ne mesiáš! Chtěl bych se zastavit především u tří významných rysů Opatovy monografie:

1. Podle mého názoru dostáváme poprvé do rukou úplný přehled Masarykova života. Jak sám autor připomíná, Zdeněk Nejedlý své obsáhlé dílo ukončil rokem 1886, zevrubný životopis *Za ideálem a pravdou* od Stanislava Poláka postupně vychází a dospěl zatím do roku 1893. Máme k dispozici starší životopisy (Jaromír Doležal, Jan Herben), které nepostihují závěrečné období Masarykova života, nebo práce (Jiří Kovtun ad.), které si všímají určitého období Masarykovy činnosti. Opat jde dál a věnuje do určité míry pozornost i tzv. „druhému životu“ T. G. Masaryka, problému, který před ním začal zkoumat Lubomír Nový.

2. Masarykovo myšlení je v Opatově práci vřazováno do určité míry do dobových filozofických diskusí. Zejména první oddíl práce vysvětluje Masarykovo názory na pozadí a v diskusních střezech s jeho ideovými odpůrci. Netýká se to jen otázek kolem sporu o smysl českých dějin, ale také rozboru ruského myšlení nebo marxismu. Přestože autor není odborný filozof, i v pasážích věnovaných Masarykově činnosti za 1. světové války usiluje především o to, aby postihl souvislost tehdejší Masarykovy filozofické a mravní orientace s jeho myšlením předválečným. Prokázal, že se to projevilo především v jeho přístupu k demokracii, v jeho pojetí 1. světové války jako světové revoluce, jako zápasu demokracie s teokracií, i v chápání událostí v tehdejší Rusku.

3. Přesto však je třeba říci, že převážná část textu je věnována Masarykovu úsilí o naši politickou samostatnost a budování státu. Na základě zevrubného archivního a pramenného studia je vloženo Masarykovo místo v politických dějinách českého národa a Československé republiky. Sledujeme přípravu ústavy, prezidentské volby, Masarykovy spory s Karlem Kramářem, jeho vztah k řešení národnostní otázky, zejména k problému česko-německému, Husovy oslavy, Masarykovy zahraniční cesty, oslavy desetiletí ČSR, diskusi s Viktorem Dykem, Masarykovu reakci na nástup Adolfa Hitlera k moci. Podle mého soudu máme tak před sebou mimořádně poučený Masarykův politický životopis spojený s politickými dějinami první republiky. Přesvědčuje nás o tom, jak stále málo o Masarykovi skutečně víme, jak je cenné odkrývání nových faktů, jejich nová interpretace a vřazování do nově nahlížených souvislostí.

Jednou ze závažných otázek, která byla v uplynulém desetiletí znovu a znovu kladena, je problém aktuálnosti Masarykova odkazu. Nevyhýbá se jí ani Jaroslav Opat, a když se zamýšlí nad tím, co Masarykovo celoživotní dílo znamená v současnosti, pak zdůrazňuje, že Masaryk je pro nás stále především humanistou a demokratem, příkladem kritického vnímání světa, inspirujícím svým důrazem na vzdělání, mravnost a poctivou vytrvalou práci.

Jan Zouhar

Eduard Radvan: *Problém bezpečnosti v politickém a etickém myšlení*, Brno: Centrum strategických studií 2004, 125 s.

Je zřejmé, že studie Eduarda Radvana otevírá mimořádně závažný problém vztahu politiky a morálky. Politická rozhodnutí v dnešním světě, která vedou k použití vojenské síly, jsou přirozeně především vedena mocenskými zájmy. Podle mého názoru je prakticky nemožné hodnotit, zda byla učiněna proto, aby byly naplněny určité proklamované mravní hodnoty, nebo zda jsou těmito